

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НАРОДУ НА ВЛАДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дослідження питання практичного втілення народовладдя в Україні не втрачає актуальності, особливо, з урахуванням перманентного пошуку ефективних форм безпосередньої демократії. Здебільшого це пов'язано із втратою виборами, як основною формою прямого народовладдя, можливості забезпечення належного комунікативного зв'язку між державою та суспільством.

Неабиякий вклад у дослідження даної проблематики здійснили вітчизняні науковці О.О. Галус, В.Ф. Погорілко, М.І. Ставнійчук, Л.М. Шипілов та деякі інші. Проте, серед значного наукового доробку не знайшлося місце фундаментальним дослідженням проблеми реалізації права народу на владу в умовах воєнного стану.

Загальновизнаним є принцип забезпечення стабільності державного управління, а також безпеки громадян і держави в цілому в умовах надзвичайного чи воєнного стану. Це унеможливує проведення виборів та референдумів під час дії спеціальних правових режимів. Окрім очевидних безпекових причин таких обмежень, Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія) відзначила те, що в умовах воєнного або надзвичайного стану основні проблеми в суспільстві можуть суттєво відрізнятися від тих питань, на яких дійсно варто зосередити увагу під час виборів [1].

На противагу цьому, статтею 5 Конституції України визначено зміст принципу народного суверенітету та гарантовано право народу на безпосереднє здійснення влади. Законодавство не передбачає обмеження даного принципу ні за яких умов. Оборонна функція держави спрямована, у тому числі, на недопущення втручання у народний суверенітет та намагання агресора підмінити його своєю військово-політичною волею.

У такому випадку необхідно знайти баланс між тимчасовим обмеженням можливості реалізації форм безпосередньої демократії та гарантуванням безперервності здійснення державної влади народом, який є єдиним її джерелом та носієм суверенітету. Системне тлумачення ст. 5 Конституції України та положень ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» свідчить про тяжіння законодавця до ідеї достатності здійснення влади через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Проте забезпечення належної комунікації народу та держави, а також своєчасне реагування на проблеми, не пов'язані власне із воєнним станом, викликає сумніви.

ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» не передбачає обмеження безпосередньої демократії як такої. Це свідчить про те, що пошук шляхів

реалізації права народу на владу в умовах воєнного стану є відкритим та цілком доречним.

Першорядну увагу в даному контексті слід приділити нетиповим (допоміжним) формам безпосередньої демократії та окремим проявам прямого народовладдя. Вони характеризуються тим, що забезпечують безперервність процесів реалізації належної народу влади, а також високий ступінь комунікативного зв'язку між народом та владою.

Чимало нетипових (допоміжних) форм безпосередньої містять у собі механізми голосування, тому їх реалізація неможлива під час воєнного стану. Це є додатковим аргументом на користь звернення максимальних зусиль на впровадження прямої електронної демократії – комплексного інституту, який включає у себе чимало механізмів реалізації народом своєї влади. Її зміст полягає у використанні інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ) з метою безпосередньої участі народу в режимі онлайн у процесі прийняття владних рішень чи спонуканні відповідних органів публічної влади до їх прийняття. Згідно позиції Європейського Парламенту ІКТ мають сприяти переходу до форми демократії, що є більш активною та дорадчою і буде відповідати запитам та інтересам громадян [2].

З урахуванням особливостей правового режиму воєнного стану можливе розроблення обмежених напрямків використання механізмів електронних петицій, електронної законодавчої чи правотворчої ініціативи, електронного народного вето. Їх реалізація можлива принаймні на місцевому рівні у регіонах, де можливе забезпечення верифікації громадян та подальший нормотворчий процес з боку представницьких органів влади.

Таким чином, режим воєнного стану не може стати підставою для обмеження народного суверенітету. Будь-які обмеження участі громадян у типових (основних) формах безпосередньої демократії мають протипоставлятися впровадженню механізмів прямої електронної демократії та належним врегулюванням інших нетипових (допоміжних) форм прямого народовладдя.

Література:

1. *Дотримання принципів демократії, прав людини та верховенства права в умовах надзвичайного стану – міркування. Європейська комісія за демократію через право. Страсбург 2020. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2020\)014-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2020)014-ukr)*

2. *On e-democracy in the European Union: potential and challenges (2016/2008(INI): report: 16.2.2017 // European Parliament: офіц. сайт. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017-0041+0+DOC+XML+V0//EN>*